



**Universiteit Utrecht**

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

### Samenvatting

*Doel.* In deze cross-sectionele studie is de relatie tussen impliciete opvoedcognities van ouders over alcoholgebruik door jongeren en het alcoholgebruik van jongeren onderzocht. Daarnaast is onderzocht of het alcoholgebruik van ouders invloed heeft op deze relatie.

*Methode.* Ouders ( $n=28$ ) hebben door middel van een schriftelijke vragenlijst hun eigen alcoholgebruik, evenals het alcoholgebruik van hun kinderen ( $M$ leeftijd = 14,9 jaar) beschreven. Impliciete opvoedcognities van ouders over het alcoholgebruik door jongeren zijn gemeten met een recent ontwikkelde impliciete test: de 'Relational Responding Task'.

*Resultaten.* Uit de resultaten van de multiële lineaire regressieanalyse is een negatieve relatie naar voren gekomen tussen impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en alcoholgebruik van jongeren. Wanneer ouders strikte impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities hebben, rapporteren ouders minder vaak alcoholgebruik door hun kind(eren). Deze relatie hangt vermoedelijk af van de mate waarin ouders zelf alcohol drinken. *Conclusie.* Deze studie laat zien dat de impliciete opvoedcognities van ouders over alcoholgebruik door jongeren van belang zijn in relatie tot het alcoholgebruik van jongeren. Hiermee is een nieuw inzicht ontstaan in de alcoholspecifieke opvoeding van ouders. In toekomstige preventie- en interventieprogramma's moet aandacht besteed worden aan de belangrijke rol van impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders.

*Trefwoorden:* impliciet, cognities, alcoholgebruik, jongeren, ouders, dual process theory

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

### De Relatie tussen Impliciete Alcoholspecifieke Opvoedcognities van Ouders en het Alcoholgebruik van Jongeren

De adolescentie is een ontwikkelingsperiode waarin jongeren steeds meer risicovolle gedragingen gaan vertonen, waaronder experimenteren met alcohol (Arnett, 1992). Het beginnen met drinken van alcohol op jonge leeftijd brengt veel gevaren met zich mee, waaronder hersenschade (Squeglia, Spadoni, Infante, Myers & Tapert, 2009) en alcohol afhankelijkheid op latere leeftijd (Hingson, Heeren & Winter, 2006). Ouders spelen een belangrijke rol in het alcoholgebruik van jongeren door expliciete, bewuste alcoholspecifieke opvoedpraktijken door bijvoorbeeld het stellen van strikte regels over alcohol (Mares, Lichtwarck-Aschoff, Burk, Van der Vorst & Engels, 2012; Van der Vorst, Engels, Meeus & Deković, 2006). Het is echter onbekend of de impliciete, automatische gedachten van ouders over het alcoholgebruik door jongeren ook van belang zijn in het voorspellen van alcoholgebruik van jongeren. De huidige studie zal daarom de relatie tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren onderzoeken. Daarnaast wordt gekeken of het alcoholgebruik van ouders deze (mogelijke) relatie beïnvloed.

Hoewel er in het afgelopen decennium een dalende trend zichtbaar is in het alcoholgebruik van jongeren, heeft toch 46% van de jongeren tussen de twaalf en zestien jaar wel eens alcohol genuttigd (Ter Bogt & Van Dorsselaer, 2014). Jongeren beginnen veelal met het gebruik van alcohol gedurende de adolescentie. Op twaalfjarige leeftijd heeft bijna één op de vijf middelbare scholieren alcohol gedronken en op zestienjarige leeftijd is dit al bijna vier op de vijf middelbare scholieren (Ter Bogt & Van Dorsselaer, 2014). De leeftijd waarmee jongeren beginnen met het drinken van alcohol is gerelateerd aan verschillende risico's (Behrendt, Wittchen, Höfler, Lieb & Beesdo, 2009). Zo kan alcoholgebruik de ontwikkeling van jongeren negatief beïnvloeden, met name vroeg en veelvuldig alcoholgebruik kan tot hersenschade leiden, zoals een verminderd neuropsychologisch functioneren (Squeglia et al., 2009) en alcohol afhankelijkheid of misbruik op latere leeftijd voorspellen (Hingson et al., 2006). Daarnaast kunnen jongeren die alcohol drinken ook internaliserende en externaliserende problemen ontwikkelen en eveneens gaan vaak de schoolprestaties achteruit of verlaten zij voortijdig school (Ter Bogt & Van Dorsselaer, 2014). De adolescentie is dus een belangrijke periode om initiatie van alcohol onder jongeren uit te stellen en het (schadelijk) drinkgedrag terug te dringen.

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

Vanuit de overheid is er al geruime tijd aandacht voor het uitstellen en verminderen van alcoholgebruik door jongeren. Waar voornamelijk de focus binnen preventie- en interventieprogramma's eerst op jongeren zelf lag, is er in de afgelopen jaren in toenemende mate steeds meer aandacht gekomen voor de rol van ouders in preventie- en interventieprogramma's met betrekking tot het alcoholgebruik van jongeren (De Looze et al., 2014). Een groot aantal onderzoeken heeft namelijk aangetoond dat ouders invloed hebben op het alcoholgebruik van hun kinderen. Het is onder andere bekend dat de houding van ouders ten aanzien van alcoholgebruik door jongeren van invloed is op het drinkgedrag van hun kinderen (LaBrie, Hummer, Lac, Ehret & Kenney, 2011; Van der Vorst et al., 2006). Tevens blijkt uit onderzoek dat wanneer ouders strenge regels hanteren met betrekking tot het alcoholgebruik van hun kinderen, jongeren later beginnen met het drinken van alcohol en ook minder alcohol drinken (Mares et al., 2012; Van der Vorst et al., 2006). Daarnaast kan ook het eigen alcoholgebruik van ouders van invloed op het drinkgedrag van jongeren zijn (Ryan, Jorm & Lubman, 2010; Poelen, Scholte, Willemsen, Boomsma & Engels, 2007). In hoeverre kinderen worden blootgesteld aan het alcoholgebruik van hun ouders is gerelateerd aan meer alcoholgebruik van jongeren. Een groot deel van ons gedragsrepertoire wordt namelijk verworven door het observeren van anderen, het zogenaamde 'modeling' (White, Johnson & Buyske, 2000). Ouders spelen via hun alcoholspecifieke opvoeding dus een belangrijke rol in het alcoholgebruik van jongeren.

### **Expliciete processen versus impliciete processen**

Tot op heden wordt in onderzoek alleen de invloed van de zogenaamde expliciete opvoedpraktijken van ouders, zoals het stellen van regels, op het alcoholgebruik van jongeren in beschouwing genomen, veelal door middel van zelfrapportage. Maar volgens de 'dual process theory' wordt menselijk gedrag zowel door expliciete als impliciete processen bepaald (Munafò & Albery, 2007; Strack & Deutsch, 2004). Impliciete processen worden veelal aangehaald als impliciete cognities en kunnen beschouwd worden als automatisch gestuurde processen waar geen controle over uitgeoefend kan worden en veelal buiten het bewustzijn plaatsvinden. Impliciete cognities worden daarom met een Impliciete Associatie Test gemeten (Nosek, Greenwald & Banaji, 2005). Impliciete processen onderscheiden zich van expliciete, rationele processen doordat deze wel bewust worden ervaren en gecontroleerd (Munafò & Albery, 2007). Een voorbeeld van een impliciet proces is dat herhaalde ervaringen met bepaalde situaties (zoals 'mijn kind komt blij thuis na een avondje uitgaan met vrienden')

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

een associatie met alcohol en het kind opwekken die er onbewust voor zorgt dat ouders het alcoholgebruik van hun kind goedkeuren. Een voorbeeld van een expliciet proces is dat een doelbewuste reden of verwachting (zoals ‘als mijn kind alcohol drinkt, kan dit schadelijk zijn voor zijn of haar gezondheid’) maakt dat er naar gehandeld gaat worden om een bepaald doel (het alcoholgebruik van mijn kind verminderen) te bereiken. De invloed van impliciete cognities kan bedwongen worden door de remmende en controlerende werking van expliciete processen (Strack & Deutsch, 2004). Desondanks leveren impliciete cognities een unieke bijdrage aan het begrijpen en verklaren van menselijk gedrag (Wiers et al., 2007) en is het interessant om te kijken hoe impliciete cognities over alcohol zich verhouden tot alcoholgebruik van jongeren.

Er is relatief weinig onderzoek verricht naar de invloed van impliciete cognities over alcohol op alcoholgebruik van jongeren, maar de studies (o.a. Thush & Wiers, 2007; Payne, Govorun & Arbuckle, 2008, Wiers et al., 2002) tonen allen aan dat impliciete cognities een belangrijke rol spelen in het alcoholgebruik van jongeren. Zo hebben Payne en collega's (2008) middels cross-sectioneel onderzoek een positieve relatie gevonden tussen positieve impliciete cognities over alcohol en alcoholgebruik: Jongeren met positieve(re) impliciete cognities over alcohol, drinken meer alcohol. Deze bevinding is in lijn met longitudinaal onderzoek van Thush en Wiers (2007) , die eveneens laat zien dat alcoholgebruik van jongeren voorspeld wordt door impliciete positieve associaties met alcohol. Daarnaast is aangetoond dat impliciete cognities een unieke variantie voorspellen in huidig en toekomstig alcoholgebruik, eveneens wanneer is gecontroleerd voor expliciete processen (Wiers et al., 2002). Deze onderzoeken laten het belang van impliciete alcoholspecifieke cognities in relatie tot het alcoholgebruik binnen het individu zien. Het is echter onbekend of positieve cognities over alcohol van de ouder ook van invloed is op het alcoholgebruik van het kind.

### **De impliciete invloed van ouders**

Het merendeel van alle non-verbale communicatie gebeurt automatisch zonder dat men zich daar bewust van is, ofwel impliciet (Lakin, 2006). Ook ouders en volwassenen kunnen op non-verbale wijze invloed hebben op de (gezondheids)uitkomsten van (hun) kinderen (Manusov & Patterson, 2006). Zo blijkt bijvoorbeeld een hoge mate van intimiteit tussen ouder en kind, die wordt uitgedrukt in non-verbale expressie van warmte, geassocieerd te zijn met minder tienerzwangerschappen (Manusov & Patterson, 2006). Meer relevant voor het huidige onderzoek hebben onderzoekers aangetoond dat impliciete attitudes van moeders

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

ten aanzien van roken –al dan niet via de attitudes van kinderen – de initiatie van roken (Sherman, Chassin, Presson, Seo & Macy, 2009) en het rookgedrag van hun kinderen kunnen voorspellen (Chassin, Presson, Rose, Sherman & Prost, 2002). Ouders die positievere cognities ten aanzien van roken hebben, gemeten met de impliciete associatie test (Nosek et al., 2005), hebben kinderen die vaker (beginnen met) roken. In lijn met deze bevindingen is het aannemelijk dat impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders gerelateerd zijn aan het alcoholgebruik van jongeren.

### **Moderatie door alcoholgebruik van ouders**

De mogelijke relatie tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren kan afhangen van een derde variabele. De ‘dual process theory’ veronderstelt niet alleen dat menselijk gedrag wordt gestuurd door impliciete en expliciete processen, maar ook dat de invloed van impliciete processen op gedrag wordt gemodereerd door expliciete processen (Strack & Deutsch, 2004). Meerdere studies (o.a. Payne, 2005; Wiers et al., 2007; Thush et al., 2008) gericht op alcoholgebruik van jongeren, laten inderdaad zien dat de invloed van impliciete cognities over alcohol op het alcoholgebruik van jongeren afhangt van executief functioneren (expliciet proces). Verschillende executieve functies, zoals het vermogen om inzicht te hebben in eigen gedrag en houding, zorgen ervoor dat mensen doelgericht en bewust kunnen handelen (Smidts & Huizinga, 2011). Executief functioneren is dus doelgericht gedrag en kan daarom beschouwd worden als een expliciet proces. Jongeren met een laag niveau van executief functioneren handelen minder doelgericht en zullen hun alcoholgebruik meer laten leiden door impliciete cognities over alcoholgebruik. Jongeren met een hoog niveau van executief functioneren handelen zeer doelgericht en bij deze jongeren zal de invloed van impliciete cognities op alcoholgebruik minder sterk zijn (Thush et al., 2008). Het gaat hier echter om impliciete cognities van jongeren die gemodereerd worden door expliciet gedrag en hoe dit invloed heeft op het alcoholgebruik van jongeren zelf. Het is onduidelijk of ook de invloed van impliciete alcoholspecifieke cognities van ouders op het alcoholgebruik van jongeren afhangt van een moderator op ‘expliciet niveau’, zoals het alcoholgebruik van de ouder.

Het is wel bekend dat de invloed van expliciete alcoholspecifieke opvoeding op het alcoholgebruik van jongeren hangt af van een aantal factoren, zoals de hoeveelheid alcohol die de ouders zelf drinken. Zo laat Van der Vorst et al. (2006) zien dat de invloed van strikte regels op het alcoholgebruik van jongeren afhangt van het alcoholgebruik van de ouders zelf.

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

Ouders die strikt zijn over alcoholgebruik van hun kinderen, drinken zelf geen of in beperkte mate alcohol (Van der Vorst et al., 2006), waardoor regels over alcoholgebruik veel impact zullen hebben. Echter, wanneer ouders zelf alcohol drinken, zijn zij toegeeflijker wat betreft het alcoholgebruik van hun kinderen (Van der Vorst et al., 2006). Dit kan resulteren in meer alcoholgebruik van jongeren. Ouders merken het alcoholgebruik van hun kinderen vaak wel op, maar volgens Van der Vorst en collega's (2006) ondernemen ouders hier niet gauw actie tegen omdat ouders denken dat zij geen recht van spreken hebben wegens hun eigen alcoholgebruik. De invloed van bijvoorbeeld strikte regels over alcohol op het alcoholgebruik van jongeren, neemt dus af wanneer ouders zelf (veel) alcohol drinken. Op basis van dit onderzoek en de 'dual process theory' is het aannemelijk dat de relatie tussen impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities en het alcoholgebruik van jongeren ook afhangt van expliciete opvoeding met betrekking tot alcohol, zoals de mate waarin ouders zelf drinken.

### **Het huidige onderzoek**

Voor zover bekend is dit het eerste onderzoek dat de impliciete cognities van ouders over de alcoholspecifieke opvoeding relateert aan het alcoholgebruik van jongeren. Daarnaast wordt het alcoholgebruik van ouders zelf als moderator in dit onderzoek opgenomen. De onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt: *'Wat is de relatie tussen de impliciete opvoedcognities van ouders met betrekking tot het alcoholgebruik door jongeren en het alcoholgebruik van jongeren; en wordt deze relatie gemodereerd door het alcoholgebruik van ouders?'* Op basis van de 'dual process theory' en de empirische literatuur wordt verwacht dat er een positieve relatie bestaat tussen tolerante impliciete opvoedcognities van ouders over het alcoholgebruik door jongeren en het alcoholgebruik van hun kinderen (H1). Daarnaast wordt verwacht dat deze relatie wordt versterkt wanneer ouders zelf (veel) alcohol drinken (H2).

## **Methoden**

### **Procedure**

Deze studie betreft een kwantitatief onderzoek. Voor het toetsen van de hypothesen is data verzameld bij ouders door middel van zowel een schriftelijke vragenlijst als een impliciete test op de computer. Er is gebruik gemaakt van een zogenaamde 'gemakssteekproef'. Bij een gemakssteekproef worden eenheden gekozen die eenvoudig te bereiken zijn, waarbij men geen rekening heeft gehouden met welke populatie door de steekproef wordt vertegenwoordigd en wat het geldigheidsbereik is van de uitspraken die

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

gedaan kunnen worden op basis van de steekproef (Boeije, 2009). Dit onderzoek heeft gebruik gemaakt van ouderrapportages. Vier onderzoeksassistenten hebben in hun sociale netwerk gevraagd aan ouders om mee te doen aan het onderzoek. Deze ouders werden benaderd als zij kinderen in de leeftijdscategorie 12 tot en met 18 jaar hadden. De onderzoeksassistenten zijn getraind om de data te verzamelen in een rustige omgeving bij de ouders thuis. Aan de deelnemende ouders is gevraagd om eerst de impliciete test uit te voeren, waarna de onderzoeksassistent de schriftelijke vragenlijst overhandigde. Te allen tijde is benadrukt dat alle informatie anoniem behandeld zou worden. Dit werd gedaan om ethische redenen, maar ook om de kans op sociale wenselijke antwoorden te verkleinen.

### **Participanten**

Door het gebruik van een gemakssteekproef zijn de participanten op selecte wijze verworven. In totaal hebben 44 ouders deelgenomen aan het onderzoek, waarvan de meeste ouders op het moment van het onderzoek zich in de leeftijdscategorie 45 tot en met 49 jaar bevonden (35,7%) en van het vrouwelijk geslacht waren (60,7%). Dit onderzoek had betrekking op jongeren met een leeftijd variërend tussen de 12 en 18 jaar. De gemiddelde leeftijd van de jongeren bedroeg 14,9 jaar. Van de jongeren was een kleine meerderheid vrouw (57,1%). Van de 44 participanten waren er 16 participanten die –wegens onbekende redenen– niet aan de impliciete test hebben deelgenomen of niet volledig hebben afgemaakt. Zonder de impliciete cognities van de ouders was het onmogelijk om de hypothesen te toetsen, daarom is besloten om deze cases uit de analyse te verwijderen. Het totaal aantal cases in de analyse kwam zodoende uit op 28. In Tabel 1 zijn de demografische kenmerken van de participanten overzichtelijk weergegeven.



## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

Tabel 1  
*Demografische Kenmerken van de Participanten (N=28)*

Variabelen	%	M	SD	Bereik
<b>Sekse</b>				
Jongeren (% vrouw)	57.1			
Ouders (% vrouw)	60.7			
Leeftijd jongeren (in jaren)		14.9	3.07	12-18
<b>Leeftijd ouders</b>				
35-39 jaar	3.6			
40-44 jaar	10.7			
45-49 jaar	35.7			
50-54 jaar	21.4			
55-59 jaar	21.4			
60 jaar of ouder	7.1			

### **Instrumenten**

#### ***Schriftelijke vragenlijst***

Om de afhankelijke variabele van dit onderzoek, het *alcoholgebruik van jongeren*, te meten is gebruik gemaakt van het volgende item: ‘Hoe vaak drinkt uw kind op dit moment alcohol?’ Voor het beantwoorden van de vraag werd gebruikt gemaakt van een 6-punt Likertschaal, waarbij de antwoordcategorieën opliepen van ‘elke week een paar keer’ (score 1) tot ‘nooit’ (score 6). Deze vraag is hergecodeerd waardoor een hoge score ook daadwerkelijk een hoge mate van alcoholgebruik door jongeren indiceert.

Om het *alcoholgebruik van ouders* te meten is gebruikt gemaakt van de Quantity-Frequency Scale (Koning, Van den Eijnden, Verdurmen, Engels & Vollebergh 2012). Deze schaal meet het gemiddelde alcoholgebruik van de ouder per week. Aan participanten werd gevraagd op hoeveel dagen zij meestal doordeweeks (maandag – donderdag) en in het weekend (vrijdag – zondag) alcohol drinken. Ook werd aan hen gevraagd hoeveel alcohol (glazen, flesjes of blikjes) zij meestal doordeweeks en in het weekend drinken. De totale score op het alcoholgebruik werd berekend door het totaal aantal glazen alcohol van doordeweeks en in het weekend bij elkaar op te tellen. Vanzelfsprekend indiceert een hogere score een hogere mate van alcoholgebruik.

#### ***Impliciete Test***

Om de *impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities* te meten, is er gebruik gemaakt de ‘relational responding task’ (RRT) (De Houwer, Heider, Spruyt, Roets & Hughes, 2015). Aan

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

de participanten werd gevraagd om zo snel mogelijk te antwoorden in lijn met stellingen, ook wanneer zij het niet mee eens waren met stellingen. De antwoordmogelijkheden bestonden uit 'waar' en 'niet waar'. De RRT bestond uit drie sessies. In de eerste sessie werd gevraagd aan de participanten om tien algemene stellingen te beantwoorden die in lijn waren met de deelname aan dit onderzoek. De stelling 'Ik doe mee aan een computertaak' moest dus met 'waar' beantwoord worden en de stelling 'Ik zit op het strand' met 'niet waar'. Deze sessie had als doel de participanten vertrouwd te maken met de RRT.

De twee sessies die hierop volgden bestonden elk uit tien dezelfde alcoholspecifieke stellingen. Met deze twee sessies konden alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders op impliciet niveau gemeten worden. In de tweede sessie werd aan de participanten gevraagd om de stellingen te beantwoorden in lijn met een strikte houding ten opzichte van alcoholgebruik door jongeren, terwijl in de derde sessie de participanten werd gevraagd om een tolerante houding aan te nemen wat betreft het alcoholgebruik door jongeren. Waar bijvoorbeeld de stelling 'Ik verbied mijn kind om alcohol te drinken' in de tweede sessie dus beantwoord moest worden met 'waar', was het de bedoeling dat deze stelling in de derde sessie met 'niet waar' werd beantwoord. Met het verschil in prestaties (snelheid en juistheid van de antwoorden) tussen deze laatste twee sessies konden de impliciete overtuigingen van ouders omtrent het alcoholgebruik door jongeren beoordeeld worden. De uiteindelijke (continue) scores van de participanten varieerden van -1 tot 1, waarbij een hogere score een striktere impliciete houding ten aanzien van alcoholgebruik door jongeren indiceert.

De RRT is een recentelijk ontworpen meetinstrument, waardoor de validiteit en de betrouwbaarheid van dit meetinstrument nog niet gewaarborgd zijn. Slechts één onderzoek heeft de RRT toegepast, maar dit onderzoek geeft wel (eerste) aanwijzingen voor validiteit (De Houwer et al., 2015).

### **Analysestrategie**

Voor het uitvoeren van statistische analyses is in dit onderzoek gebruik gemaakt van IBM SPSS Statistics 20. Voorafgaand aan de analyses zijn missende waarden verwijderd uit de dataset en is er gecontroleerd op uitbijters. Er waren enkele uitbijters op de variabele 'alcoholgebruik van ouders'. Deze uitbijters hebben de gemiddelde score op alcoholgebruik van ouders gekregen. Beschrijvende analyses zijn uitgevoerd om patronen in het alcoholgebruik van jongeren en ouders te beschrijven. Bivariate correlatie analyses zijn uitgevoerd om de samenhang tussen de onafhankelijke variabelen en afhankelijke variabele te

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

bekijken. Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is er een multiële regressie analyse uitgevoerd met meerdere stappen. In een eerste model is getoetst of de controlevariabele sekse invloed heeft op de afhankelijke variabele alcoholgebruik van jongeren. Meisjes zijn vaak ontvankelijker voor de invloed van hun ouders dan jongens (Arnett & Hughes, 2012). Vervolgens werd aan dit model de variabele impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders toegevoegd, hiermee werd het hoofdeffect van impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders op het alcoholgebruik van jongeren getoetst (H1). Voor het toetsen van moderatie (H2) werd in het derde model naast de controlevariabelen en het hoofdeffect ook het interactie effect ‘impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders x alcoholgebruik van ouders’ toegevoegd. Alle variabelen waren gecentreerd voordat het interactie-effect werd berekend,. Zo konden de resultaten beter geïnterpreteerd worden (Aiken & West, 1991). Bij een significant interactie-effect ( $p < 0.10$ ) kon er gesproken worden van moderatie (Field, 2009). Vanwege het kleine aantal participanten is een betrouwbaarheidsanalyse van 90% aangehouden.

### Resultaten

#### Beschrijvende analyses

De beschrijvende statistieken (Tabel 2) hebben het alcoholgebruik van jongeren en ouders in kaart gebracht. Uit de resultaten is gebleken dat het merendeel van de jongeren (57,1%) nooit alcohol heeft gedronken volgens de rapportages van de ouders. De meeste jongeren die wel alcohol dronken, konden omschreven worden als onregelmatige drinkers (28,5%). Een kleine groep jongeren (14,4%) dronk minstens één keer in de week alcohol. Er is geen significant verschil in het alcoholgebruik van jongens ( $M = 1.44$ ,  $SD = 1.96$ ) en meisjes ( $M = 1.12$ ,  $SD = 1.40$ ),  $t(25) = -.42$ ,  $p = .67$ ).

Wat betreft het eigen alcoholgebruik gaven alle ouders aan dat zij wekelijks alcohol dronken. De ouders dronken gemiddeld 52 ( $SD = 13$ ) glazen alcohol per week. Moeders dronken gemiddeld meer glazen alcohol in de week ( $M = 56$ ,  $SD = 13$ ) dan vaders ( $M = 47$ ,  $SD = 12$ ),  $t(26) = -2.42$ ,  $p = .02$ . De alcoholconsumptie van ouders was onder de 45 tot en met 49-jarigen het hoogst in vergelijking met de andere leeftijdscategorieën.

Tabel 2

Gemiddelden, Standaarddeviaties en Percentages van (On)Afhankelijke Variabele(n)(n=28)

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

Variabelen	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Bereik</i>
Impliciete opvoedcognities	-0.22	0.45	-1-1
Alcoholgebruik van ouders	52.85	13.30	28-84
Alcoholgebruik van jongeren (in %):			
Nooit	57.1		
Heel af en toe	7.1		
Elke maand wel 1 keer	21.4		
Elke week wel 1 keer	10.7		
Elke week een paar keer	3.6		

In Tabel 3 zijn de onderlinge correlaties tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele(n) weergegeven. De correlatie tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van ouders is niet significant ( $r = .18, p = .33$ ), maar uit de resultaten kwam wel een significante negatieve correlatie tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het door ouders gerapporteerde alcoholgebruik van jongeren ( $r = -.44, p = .02$ ) naar voren. Ouders rapporteerden significant vaker alcoholgebruik bij hun kinderen, wanneer zij op impliciet niveau een tolerante(re) houding hadden ten aanzien van alcoholgebruik door jongeren. Het alcoholgebruik van ouders hing niet significant samen met het door ouders gerapporteerde alcoholgebruik van jongeren ( $r = -.17, p = .38$ ).

Tabel 3

*Correlaties tussen Sekse, Impliciete Alcoholgerelateerde Cognities en Alcoholgebruik*

Variabelen	1	2	3	4
1. Sekse jongeren (1=vrouw)	-			
2. Impliciete opvoedcognities	-.16 <sup>a</sup>	-		
3. Alcoholgebruik ouders	-.37* <sup>a</sup>	.19	-	
4. Alcoholgebruik jongeren	.07 <sup>a</sup>	-.44**	-.17	-

*Noot:* \*  $p < .10$ , \*\*  $p < .05$ . <sup>a</sup> = punt-biseriële correlatiecoëfficiënt.

**Impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities en het alcoholgebruik van jongeren**

In Tabel 4 zijn de resultaten van de multipale lineaire regressie gepresenteerd, waarbij de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders als voorspeller van het alcoholgebruik van jongeren zijn getoetst, evenals de modererende rol van alcoholgebruik van

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

ouders. In Model 1 is enkel de controlevariabele ‘geslacht van jongeren’ opgenomen. Model 1 (Tabel 4) laat zien dat de controlevariabele geslacht niet significant is gerelateerd aan het alcoholgebruik van jongeren ( $\beta = .08$ ,  $SE = .66$ ,  $p = .66$ ).

In de volgende stap is de variabele ‘impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities’ toegevoegd aan het model (Model 2, Tabel 4). De resultaten hebben laten zien dat er een significant negatief verband is tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren ( $\beta = -.44$ ,  $SE = .68$ ,  $p = .02$ ). Ofwel wanneer ouders strikte(re) impliciete houdingen ten aanzien van alcoholgebruik door jongeren hadden, rapporteerden ouders minder alcoholgebruik door hun kind(eren). Dit model verklaart 19,2% van de totale variantie van het drinkgedrag van adolescenten, wat een toename van 18,1% is ten opzichte van het voorafgaande model. Het toevoegen van impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities aan Model 1 zorgde voor een significante verbetering van het model ( $p = .07$ ).

### **Moderatie door alcoholgebruik van ouders**

Om te toetsen of de relatie tussen impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren afhangt van de mate van alcoholgebruik door ouders is in Model 3 (Tabel 4) de interactie tussen impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities en het alcoholgebruik van ouders toegevoegd. De resultaten laten zien dat het interactie-effect niet significant is ( $\beta = .30$ ,  $SE = .06$ ,  $p = .16$ ). De relatie tussen impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities en het alcoholgebruik van jongeren was dus niet afhankelijk van de mate van drinken door ouders. Model 3 is niet significant verbeterd ten opzichte van Model 2 ( $p = .12$ ).

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

Tabel 4

*Samenvatting Multipele Lineaire Regressie van Alcoholgebruik van Jongeren met Impliciete Alcoholgerelateerde Cognities en Alcoholgebruik van Ouders als Voorspellers (n=28)*

Variabelen	Model 1				Model 2				Model 3			
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	$\beta$	<i>BI 90%</i>	<i>B</i>	<i>SE B</i>	$\beta$	<i>BI 90 %</i>	<i>B</i>	<i>SE B</i>	$\beta$	<i>BI 90%</i>
<i>Controlevariabele</i>												
Sekse jongeren (1= vrouw)	.27	.66	.08	[-.87, 1.41]	.02	.62	.01	[-1.03, 1.09]	.10	.65	.03	[-1.01, 1.22]
Impliciete cognities					-1.65**	.68	-.44	[-2.84, -.48]	-1.42*	.70	-.37	[-2.63, -.22]
Alcoholgebruik van ouders									.01	.02	.07	[-.02, .04]
Impliciete cognities X alcoholgebruik van ouders									.90	.06	.30	[-.01, .19]
$R^2$			.01				.19				.26	
<i>F</i> voor verandering in $R^2$			.16				5.83				1.09	
$\Delta R^2$							.18*				.07	

*Noot:* \*  $p < .10$ , \*\*  $p < .05$ . *SE B* = Standaardfout, *BI* = Betrouwbaarheidsinterval.

### Discussie

In deze studie is onderzocht of er een relatie bestaat tussen impliciete alcoholgerelateerde cognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren. Daarnaast is onderzocht of het alcoholgebruik van ouders invloed heeft op deze relatie. Er is een negatieve relatie gevonden tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren. Wanneer ouders strikte impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities hebben, rapporteren ouders minder vaak alcoholgebruik door hun kind(eren). Deze relatie hangt waarschijnlijk af van de mate van drinken door ouders.

Eerdere onderzoeken naar de invloed van impliciete cognities op alcoholgebruik binnen het individu hebben aangetoond dat positieve impliciete cognities over alcoholgebruik, meer alcoholgebruik voorspelden (Payne et al., 2008) in de toekomst (Thush & Wiers, 2008), eveneens wanneer er gecontroleerd was voor expliciete processen (Wiers et al., 2002). Dit is ook in lijn met de 'dual process theory' die verontstelt dat menselijk gedrag door zowel expliciete processen als impliciete processen wordt gestuurd (Strack & Deutsch, 2004). Huidig onderzoek laat zien dat ouders die op impliciet niveau een tolerante houding hadden over het alcoholgebruik door jongeren vaker alcoholgebruik bij hun kinderen hebben gerapporteerd. Hoe de impliciete cognities van ouders zich verhouden tot het alcoholgebruik van jongeren is door voorgaand onderzoek buiten beschouwing gebleven. Er is wel onderzoek beschikbaar dat heeft gekeken naar de impliciete invloed van moeders op het rookgedrag van hun kinderen. Uit dit onderzoek is gebleken dat de impliciete attitudes van moeders ten aanzien van roken – al dan niet via de attitudes van jongeren – de initiatie van roken (Sherman et al., 2009) en het rookgedrag van hun kinderen voorspellen (Chasin et al., 2002). De studies van Sherman en collega's (2009) en Chasin en collega's (2002) hebben echter de algemene attitudes van ouders ten aanzien van roken gemeten, niet de attitudes van ouders ten aanzien van roken door hun kind. De huidige studie bouwt hierop voort door te kijken naar de impliciete attitudes van ouders ten aanzien van de alcoholspecifieke socialisatie richting het kind en toont dus aan dat ouders met tolerante impliciete cognities over alcoholgebruik door jongeren vaker alcoholgebruik bij hun kinderen rapporteren.

Deze studie heeft laten zien dat impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders belangrijk zijn in relatie tot het alcoholgebruik van jongeren. De bekende expliciete opvoedpraktijken van ouders met betrekking tot het alcoholgebruik van jongeren geven dus niet de volledige visie op hoe ouders het alcoholgebruik van hun kind(eren) voorspellen. **Impliciete en expliciete processen kunnen namelijk andere aspecten van gedrag voorspellen.**

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

Met expliciete meetinstrumenten, zoals zelfrapportage, worden niet altijd de 'ware' attitudes van individuen ontdekt. Met name bij spontaan en automatisch gedrag zijn individuen zich niet bewust van hun 'ware' attitudes. Daarnaast speelt sociale wenselijkheid eveneens een rol. Impliciete meetinstrumenten maken het wel mogelijk om die 'ware' attitudes te achterhalen en ouderlijk gedrag anders te beïnvloeden dan expliciete attitudes (Nosek et al., 2005). Deze verschillende aspecten van ouderlijk gedrag kunnen vervolgens op hun eigen manier in relatie staan met het alcoholgebruik van jongeren. Naast de expliciete, rationele alcoholspecifieke opvoedpraktijken is dus eveneens het impliciete, automatisch opvoedgedrag van ouders belangrijk in het begrijpen van alcoholgebruik door jongeren.

De invloed van expliciete alcoholspecifieke opvoeding op het alcoholgebruik van jongeren hangt af van een aantal factoren, zoals bijvoorbeeld de hoeveelheid alcohol die de ouders zelf drinken. Zo laten Van der Vorst en collega's (2006) zien dat de invloed van strikte regels over alcohol op het alcoholgebruik van jongeren afhangt van de mate van alcoholgebruik van ouders. Uit de bevindingen van de huidige studie lijkt de relatie tussen impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities en het alcoholgebruik van jongeren daarentegen niet af te hangen van het alcoholgebruik van ouders, doordat er geen significant interactie-effect is. De effectgrootte van het interactie-effect is echter dusdanig groot (Field, 2009), wat wijst op inhoudelijke relevantie. Waarschijnlijk is de steekproef te klein om statistische power aan te kunnen tonen. In dit geval kan er gespeculeerd worden dat, in lijn met onderzoek van Van der Vorst en collega's (2006), de relatie tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren wel afhangt van de hoeveelheid alcohol die ouders drinken: De relatie tussen tolerante impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities en meer alcoholgebruik van jongeren zal sterker worden, wanneer ouders zelf (veel) alcohol drinken. Volgens Van der Vorst en collega's (2006) valt dit te verklaren doordat ouders die veel drinken (expliciet) een toegeeflijke(re) houding hebben tegenover het alcoholgebruik door jongeren, wat indirect kan resulteren in meer alcoholgebruik bij hun kinderen. Mogelijk geldt dit ook voor impliciete opvoedcognities en zullen ouders met tolerante impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities vermoedelijk ook vaker alcoholgebruik door hun kinderen hebben gerapporteerd.

Naast de expliciete alcoholspecifieke opvoedpraktijken (Van der Vorst et al., 2006), laat de huidige studie dus zien dat ook de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities waarschijnlijk gemodereerd worden door het alcoholgebruik van ouders. Dit is in lijn met eerder onderzoek (Payne, 2005; Wiers et al., 2007; Thush et al., 2008) wat heeft aangetoond



## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

dat binnen het individu de invloed van impliciete cognities over alcohol op (later) alcoholgebruik afhangt van de mate van executief functioneren (een expliciet proces). De huidige studie biedt aanvulling op deze onderzoeken door als eerste te kijken naar de interactie tussen impliciete en expliciete processen van ouders en hoe dit zich voltrekt in het gedrag van hun kinderen, en laat dus zien dat de relatie tussen impliciete opvoedcognities van ouders en het door ouders gerapporteerde alcoholgebruik van hun kind(eren) waarschijnlijk afhangt van de hoeveelheid alcohol die ouders zelf drinken. De huidige studie ondersteunt met deze bevinding de ‘dual process theory’ die veronderstelt dat de invloed van impliciete processen gemodereerd wordt door expliciete processen (Strack & Deutsch, 2004). De potentiële interactie benadrukt nogmaals dat zowel impliciet als expliciet alcoholspecifiek opvoedgedrag belangrijk is in relatie tot het alcoholgebruik van jongeren. Hoewel beide een eigen uniek component in gedrag kunnen voorspellen, is het dus van belang dat impliciete en expliciete processen niet alleen los van elkaar bekeken worden.

Concluderend laat de huidige studie zien dat ouders via hun impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities een belangrijke rol spelen in het alcoholgebruik van hun kind(eren). Deze studie heeft een nieuwe stap gemaakt door impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities bij ouders te meten en deze te relateren aan het alcoholgebruik van hun kind. Echter, de unieke relatie tussen impliciete cognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren is een nieuwe en belangrijke bevinding dat meer onderzoek verdient.

### **Limitaties**

Deze studie heeft enkele limitaties die in acht genomen moeten worden. Allereerst is er in deze studie een cross-sectioneel onderzoeksdesign gehanteerd, waardoor er geen causale verbanden vastgesteld kunnen worden tussen de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren. Longitudinaal onderzoek maakt dit wel mogelijk. Daarnaast maakt longitudinaal onderzoek het ook mogelijk om te onderzoeken hoe impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders betrekking hebben op de ontwikkeling van alcoholgebruik en de alcoholconsumptie van jongeren gedurende de algehele adolescentie. Ouders hebben in de vroege adolescentie doorgaans meer invloed op hun kinderen dan in de midden- en late adolescentie (Koning, Engels, Verdurmen & Vollebergh, 2010). Mogelijk is de invloed van impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities op het alcoholgebruik van jongeren dan ook sterker aan het begin van de adolescentie. Longitudinaal onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre de impliciete alcoholspecifieke

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

opvoedcognities van ouders de ontwikkeling en het alcoholgebruik van hun kinderen beïnvloeden tijdens de verschillende fasen in de adolescentie.

Ten tweede zijn in deze studie enkel de rapportages van ouders meegenomen. Het is echter belangrijk om zowel ouder- als kindrapportages te gebruiken in onderzoek naar alcoholgebruik. Het alcoholgebruik van jongeren wordt namelijk vaak door ouders onderschat (Engels, Van der Vorst, Dekovic & Meeus, 2007), wat kan leiden tot vertekeningen in het alcoholgebruik van jongeren. Door zowel gebruik te maken van ouder- als kindrapportages krijg je tevens een beter beeld van het alcoholgebruik en de factoren die aan alcoholgebruik zijn gerelateerd (Koning et al., 2010). Toch kunnen de gemeten variabelen in de vragenlijst als valide en betrouwbaar beschouwd worden, omdat de participanten de vragenlijst met volle verstand en in vertrouwen hebben ingevuld (Sobell & Sobell, 1990). Desondanks is het raadzaam om in toekomstig (longitudinaal) onderzoek niet alleen ouder-, maar tevens kindrapportages in ogenschouw te nemen.

Ten derde is in deze studie gebruik gemaakt van de ‘relational responding task’ (RRT) om de impliciete alcoholspecifieke opvoedcognities van ouders te meten. De RRT staat nog in de kinderschoenen, waardoor er weinig bekend is over de validiteit en betrouwbaarheid van deze impliciete test. Er zijn echter al wel aanwijzingen dat de validiteit van de RRT wordt gewaarborgd (De Houwer et al., 2015). Toch is het benoemingswaardig dat niet met zekerheid gezegd kan worden dat de RRT meet wat hij beoogd te meten. Er moet meer onderzoek komen naar de validiteit en betrouwbaarheid van de RRT, zodat in de toekomst rechtvaardige conclusies getrokken kunnen worden in studies die gebruik maken van de RRT.

Tenslotte heeft de laatste limitatie van dit onderzoek betrekking op de generaliseerbaarheid van de resultaten. In deze studie is gebruik gemaakt van een gemakssteekproef waarbij participanten niet op een aselechte wijze zijn geselecteerd. Een ander probleem omtrent de steekproef is de steekproefgrootte. Het aantal participanten was beduidend klein. Daarnaast was er ook een zekere bias in de steekproef te zien. De participanten in deze studie gaven allen aan (zeer) veel alcohol te drinken, waardoor zij bijna allemaal beschouwd konden worden als overmatige alcoholgebruikers. Deze problemen omtrent de steekproef hebben ertoe geleid dat de resultaten van dit onderzoek maar in geringe mate gegeneraliseerd kunnen worden naar de gehele Nederlandse populatie. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of de bevindingen van dit onderzoek vergelijkbaar zijn in andere, meer representatieve steekproeven.

### Implicaties

Dit is het allereerste onderzoek die de relatie tussen de impliciete alcohol specifieke opvoedcognities van ouders en het alcoholgebruik van jongeren heeft onderzocht. Deze studie benadrukt het belang van impliciete opvoedcognities van ouders in relatie tot het alcoholgebruik van jongeren, waardoor een nieuw inzicht is ontstaan in de alcohol specifieke opvoeding van ouders. Vanuit dit perspectief is het belangrijk om de invloed van impliciete alcohol specifieke opvoedcognities tot in detail te onderzoeken, zodat de potentiële meerwaarde van impliciete cognities van ouders ingezet kan worden in de strijd tegen (overmatig) alcoholgebruik in de adolescentie. Dit onderzoek kan beschouwd worden als een goede uitgangspunt voor verder onderzoek naar de rol van impliciete alcohol specifieke opvoedcognities van ouders. Belangrijke thema's voor vervolgonderzoek zijn onder andere de manier waarop impliciete cognities van ouders invloed hebben op het drinkgedrag van hun kinderen en hoe de impliciete cognities van ouders zich verhouden tot andere expliciete gedragingen van ouders (dan enkel het alcoholgebruik van ouders) met betrekking tot het alcoholgebruik van jongeren,

Bij de huidige preventie- en interventieprogramma's die gericht zijn op ouders ligt de focus op (de verandering van) expliciete gedragingen. Op basis van de huidige studie is het voor beleidsmakers raadzaam om in toekomstige interventies ook de nadruk te leggen op impliciete opvoedcognities. Een vraag die logischerwijs volgt: 'Hoe is het mogelijk om cognities te veranderen waarvan men niet bewust is dat hij of zij die cognities heeft?' Wanneer ouders enkel al bewust worden gemaakt van de impliciete processen die zich afspelen, zouden zij wellicht anders kunnen gaan handelen met betrekking tot het alcoholgebruik van hun kinderen. Daarnaast zijn er al enkele methoden voorgesteld waarbij men probeert de impliciete attitudes van mensen te veranderen, waarvan sommige succesvol zijn gebleken. Deze methoden omvatten onder meer klassieke conditionering en het ontdekken en aanpakken van stimuli die ongewenst gedrag veroorzaken (Monteith, Ashburn-Nardo, Voils & Czopp, 2002; Wiers et al. 2006). Deze methoden zijn echter moeilijk te implementeren en de lange termijn effecten zijn nog onduidelijk. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of deze methoden kunnen worden opgenomen worden als effectieve componenten in preventie- en interventieprogramma's. Het veranderen van impliciete opvoedcognities – en hoe deze veranderingen weer invloed hebben op (andermans) gedrag – is dus eveneens een belangrijk onderzoeksgebied waar (meer) onderzoek naar gedaan moet worden.

## Referenties

- Aiken, L.S., & West, S.G. (1991). *Multiple Regression: Testing and interpreting interactions*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Arnett, J. (1992). Reckless behavior in adolescence: A developmental perspective. *Developmental Review, 12*(4), 339-373. doi:10.1016/0273-2297(92)90013-R
- Arnett, J.J., & Hughes, M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach*. London, UK: Pearson.
- Behrendt, S., Wittchen, H.U., Höfler, M., Lieb, R., & Beesdo, K. (2009). Transitions from first substance use to substance use disorders in adolescence: Is early onset associated with a rapid escalation? *Drug and Alcohol Dependence, 99*(1), 68-78. doi:10.1016/j.drugalcdep.2008.06.014
- Boeije, H. R. (2009). *Analysis in qualitative research*. London, UK: Sage Publications.
- Bogt, T.F.N. ter, & Dorsselaer, S.A.F.M. van. (2014). Roken, alcohol- en cannabisgebruik. In M. De Looze (Red.), *HBSC 2013: Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland* (pp. 105-122). Ridderkerk: Ridderprint BV
- Chassin, L., Presson, C., Rose, J., Sherman, S.J., & Prost, J. (2002). Parental smoking cessation and adolescent smoking. *Journal of Pediatric Psychology, 27*(6), 485-496. doi:10.1093/jpepsy/27.6.485
- Engels, R.C., Vorst, H. van der, Deković, M., & Meeus, W. (2007). Correspondence in collateral and self-reports on alcohol consumption: A within family analysis. *Addictive Behaviors, 32*(5), 1016-1030. doi:10.1016/j.addbeh.2006.07.006
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London, UK: Sage Publications.
- Hingson, R.W., Heeren, T., & Winter, M. R. (2006). Age at drinking onset and alcohol dependence: Age at onset, duration, and severity. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 160*(7), 739-746. doi:10.1001/archpedi.160.7.739
- Houwer, J. de, Heider, N., Spruyt, A., Roets, A., Hughes, S. (2015). *The Relational Responding Task: Toward a new implicit measure of beliefs*. Gent: Universiteit Gent.
- Koning, I.M., Eijnden, R.J. van den, Verdurmen, J.E., Engels, R.C., & Vollebergh, W.A. (2012). Developmental alcohol-specific parenting profiles in adolescence and their relationships with adolescents' alcohol use. *Journal of Youth and Adolescence, 41*(11), 1502-1511. doi:10.1007/s10964-012-9772-9
- Koning, I.M., Engels, R.C., Verdurmen, J.E., & Vollebergh, W.A. (2010). Alcohol-specific socialization practices and alcohol use in Dutch early adolescents. *Journal of*

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

- Adolescence*, 33(1), 93-100. doi:10.1016/j.adolescence.2009.05.003
- LaBrie, J.W., Hummer, J.F., Lac, A., Ehret, P.J., & Kenney, S.R. (2011). Parents know best, but are they accurate? Parental normative misperceptions and their relationship to students' alcohol-related outcomes. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 72(4), 521-529.
- Lakin, J.L. (2006). Automatic cognitive processes and non-verbal communication. In V.L. Manusov, & M.L. Patterson (Eds.), *The Sage handbook of nonverbal communication* (pp. 59-78). California, CA: Sage Publications.
- Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., Bogt, T.F.M. ter, Van Dorsselaer, S.A.F., Verdurmen, J., Schulten, I., ... & Vollebergh, W.A.M. (2014). Trends in alcohol-specific parenting practices and adolescent alcohol use between 2007 and 2011 in the Netherlands. *International Journal of Drug Policy*, 25(1), 133-141. doi:10.1016/j.drugpo.2013.09.007
- Manusov, V.L., & Patterson, M.L. (2006). *The Sage handbook of nonverbal communication*. California, CA: Sage Publications.
- Mares, S. H., Lichtwarck-Aschoff, A., Burk, W.J., Vorst, H. van der, & Engels, R. C. (2012). Parental alcohol-specific rules and alcohol use from early adolescence to young adulthood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(7), 798-805. doi:10.1111/j.1469-7610.2012.02533.x
- Monteith, M. J., Ashburn-Nardo, L., Voils, C. I., & Czopp, A. M. (2002). Putting the brakes on prejudice: On the development and operation of cues for control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1029–1050. doi:10.1037/0022-3514.83.5.1029
- Munafò, M. E., & Albery, I. P. (2006). *Cognition and addiction*. New York, NY: Oxford University Press.
- Nosek, B. A., Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (2005). Understanding and using the Implicit Association Test: II. Method variables and construct validity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(2), 166–180. doi:10.1177/0146167204271418
- Payne, B.K., Govorun, O., & Arbuckle, N.L. (2008). Automatic attitudes and alcohol: Does implicit liking predict drinking? *Cognition and Emotion*, 22(2), 238-271. doi:10.1080/02699930701357394
- Poelen, E.A., Scholte, R.H., Willemsen, G., Boomsma, D.I., & Engels, R.C. (2007). Drinking

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

- by parents, siblings, and friends as predictors of regular alcohol use in adolescents and young adults: A longitudinal twin-family study. *Alcohol and Alcoholism*, 42(4), 362-369. doi:10.1093/alcalc/agm042
- Ryan, S.M., Jorm, A.F., & Lubman, D.I. (2010). Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 44(9), 774–783. doi:10.1080/00048674.2010.501759.
- Sherman, S.J., Chassin, L., Presson, C., Seo, D.C., & Macy, J.T. (2009). The intergenerational transmission of implicit and explicit attitudes toward smoking: Predicting adolescent smoking initiation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(2), 313-319. doi:10.1016/j.jesp.2008.09.012
- Smidts, D., & Huizinga, M. (2011). *Gedrag in uitvoering. Over executieve functies bij kinderen en pubers*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Sobell, L.C., & Sobell, M.B. (1990). Self-report issues in alcohol abuse: State of the art and future directions. *Behavioral Assessment*, 12(1), 77-90.
- Squeglia, L. M., Spadoni, A. D., Infante, M. A., Myers, M. G., & Tapert, S. F. (2009). Initiating moderate to heavy alcohol use predicts changes in neuropsychological functioning for adolescent girls and boys. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23(4), 715-722. doi:10.1037/a0016516
- Strack, F., & Deutsch, R. (2004). Reflective and impulsive determinants of social behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 8(3), 220-247. doi:10.1207/s15327957pspr0803\_1
- Thush, C., & Wiers, R.W. (2007). Explicit and implicit alcohol-related cognitions and the prediction of future drinking in adolescents. *Addictive Behaviors*, 32(7), 1367-1383. doi:10.1016/j.addbeh.2006.09.011
- Thush, C., Wiers, R. W., Ames, S. L., Grenard, J. L., Sussman, S., & Stacy, A. W. (2008). Interactions between implicit and explicit cognition and working memory capacity in the prediction of alcohol use in at-risk adolescents. *Drug and Alcohol Dependence*, 94(1), 116-124. doi:10.1016/j.drugalcdep.2007.10.019
- Verdurmen, J.E.E. (2014). Alcohol en opvoeding. In M. De Looze (Red.), *HBSC 2013: Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland* (pp. 173-192). Ridderkerk: Ridderprint BV.
- Vorst, H. van der, Engels, R.C., Meeus, W., & Deković, M. (2006). The impact of

## IMPLICIETE ALCOHOLSPECIFIEKE OPVOEDCOGNITIES

- alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1299-1306. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01680.x
- White, H.R., Johnson, V., & Buyske, S. (2000). Parental modeling and parenting behavior effects on offspring alcohol and cigarette use: A growth curve analysis. *Journal of Substance Abuse*, 12(3), 287-310. doi:10.1016/S0899-3289(00)00056-0
- Wiers, R.W., Bartholow, B.D., van den Wildenberg, E., Thush, C., Engels, R.C., Sher, K.J., ... & Stacy, A.W. (2007). Automatic and controlled processes and the development of addictive behaviors in adolescents: A review and a model. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 86(2), 263-283. doi:10.1016/j.pbb.2006.09.021
- Wiers, R.W., Cox, W.M., Field, M., Fadardi, J S., Palfai, T.P., Schoenmakers, T., & Stacy, A.W. (2006). The search for new ways to change implicit alcohol-related cognitions in heavy drinkers. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 30(2), 320-331. doi:10.1111/j.1530-0277.2006.00037.x
- Wiers, R.W., Stacy, A.W., Ames, S.L., Noll, J.A., Sayette, M.A., Zack, M., & Krank, M. (2002). Implicit and explicit alcohol-related cognitions. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 26(1), 129-137. doi:10.1097/00000374-200201000-00018